6. ScioCíl

Konám dobro a stavím se zlu

6. Konám dobro a stavím se zlu
- 6.1 Jednám eticky
  - 6.1.1 Jednám eticky
    - 6.1.1.1 Držím se základů morálky
    - 6.1.1.2 Rozhoduji se o tom, co je správné
    - 6.1.1.3 Jednám v souladu se svým svědomím
    - 6.1.1.4 Zvažuji, co je legální a legitimní
    - 6.1.1.5 Přijímám odpovědnost za své jednání
- 6.2 Jsem oporou svému okolí
  - 6.2.1 Pečuji o své blízké okolí
    - 6.2.1.1 Pečuji o své blízké okolí
  - 6.2.2 Pomáhám a dělám radost svému okolí
    - 6.2.2.1 Pomáhám jiným
    - 6.2.2.2 Dělám jiným radost
  - 6.2.3 Zastanu se druhého
    - 6.2.3.1 Zastanu se druhého
- 6.3 Usiluji o dobrý svět
  - 6.3.1 Přispívám k dobru společnosti a stavím se zlu
    - 6.3.1.1 Hledám, kde je třeba přispět
    - 6.3.1.2 Pomáhám zlepšovat svět
    - 6.3.1.3 Stavím se společenskému zlu
  - 6.3.2 Pečuji o sdílené hodnoty
    - 6.3.2.1 Chráním přírodu a planetu
    - 6.3.2.2 Chráním liberální demokracii
    - 6.3.2.3 Kultivuji fyzický i digitální prostor a posiluji společenskou důvěru
    - 6.3.2.4 Hájím slabé a znevýhodněné

6. Konám dobro a stavím se zlu

Tento ScioCíl se zaměřuje na rozvoj morálních kvalit, celistvosti a charakteru jedince, aktivní pomoc v jeho bezprostředním okolí a na obranu sdílených hodnot lidské společnosti. Cílem je rozvinout schopnost dětí jednat spravedlivě, chovat se ohleduplně a aktivně čelit projevům bezpráví či lhostejnosti.

Obsah tohoto ScioCíle je strukturován do tří provázaných oblastí:

- **6.1 Jednám eticky:** Zaměřuje se na základy morálky, etické rozhodování v dilematech, jednání v souladu s vlastním svědomím a schopnost přijmout odpovědnost za svá selhání a napravit je.
- **6.2 Jsem oporou svému okolí:** Rozvíjí ohleduplnost v každodenním soužití, efektivní a důstojnou pomoc druhým a odvahu zastat se jiného a bránit cizí hranice.
- **6.3 Usiluji o dobrý svět:** Směřuje k vyhodnocování celospolečenských výzev a k aktivní obraně hodnot – od ochrany přírody a liberální demokracie přes kultivaci veřejného prostoru a pomoc znevýhodněným až po posilování společenské důvěry.

Tento ScioCíl úzce souvisí s ostatními oblastmi rozvoje: bez porozumění sobě (SC3) nelze jednat podle vlastního svědomí a bez odolnosti vůči tlaku vrstevníků či autorit (SC4) se nelze zastat oběti bezpráví.

Tato kompetence je důležitá proto, že:

- konáním dobra, pomocí druhým i aktivním bojem se zlem posiluji svou životní spokojenost a smysluplnost;
- respekt k druhým a schopnost zohlednit také jejich zájmy vede k lepšímu společnému soužití;
- konání, nebo i jen tolerování či přehlížení zla se může nakonec vymstít;
- budování společenské důvěry a dialog s lidmi z odlišných názorových skupin nám pomáhá řešit velké celospolečenské výzvy.

6.1 Jednám eticky

Hovoříme-li o morálce či etice, musíme začít u sebe a vlastního jednání v j situaci - bez ohledu na to, koho nebo čeho se toto jednání týká.

Morálku chápeme soubor norem, které nám říkají, jaké jednání je správné (dobré) a jaké nesprávné. Morální jednání je tedy takové, které považujeme za správné. Čistě o morálku se můžeme opřít, pokud aplikujeme jednoduchá pravidla jako “nezabiješ” či “nepokradeš”.

Etiku chápeme jako nauku či uvažování o tom, co je správné či dobré - ptá se nejen po důvodech toho, proč něco považujeme za správné či nesprávné, ale řeší i konflikt mezi více způsoby jednání, kdy nelze jednoznačně říci, které jednání správné a které nikoli, popř. které je “správnější” než jiné, a to i s ohledem na jedno dlouhodobé výsledky. Etické jednání je tedy takové jednání, které je výsledkem naší vlastní úvahy o tom, jak je nejlepší se v daný okamžik zachovat. O etiku se tedy opíráme zejména ve chvíli, kdy se rozhodujeme v situacích, které nejsou z hlediska morálního jednoznačné a pouhé opření se o “jednoduchá” morální pravidla nestačí.[1]

6.1.1 Jednám eticky

Jediný stavební kámen této dílčí kompetence se zaobírá etickým jednáním v jakékoli situaci a jeho reflexí.

První balíček se zaobírá **základy morálky**. Ve ScioŠkolách máme za to, že některé morální zásady jsou univerzální a při svém jednání bychom z nich měli vycházet všichni - buďto se jimi řídit přímo, nebo je alespoň zohledňovat při přemýšlení o tom, jaké jednání je správné a nikoli. Vede nás k tomu fakt, že tyto zásady se buď přímo nebo v nějaké analogické podobě vyskytují ve všech významných morálních či spirituálních systémech na naší planetě - a to ať již v Buddhových pěti etických doporučeních, nebo v Desateru, nebo v Aristotelových ctnostech, nebo v Kantově kategorickém imperativu, jakož i v jiných tradicích. Proto je pokládáme za rozumný základ, na který se lze spolehnout a použít jej jako maják pro naše jednání a chování.

Druhý balíček se zaměřuje na **rozhodování** o tom, co je správné a co nikoli, v situacích, na které nelze aplikovat jednoduchá pravidla uvedené v předchozím balíčku, nebo v situacích, kdy se se tyto zásady dostávají vzájemně do střetu. Tedy na **etické rozhodování.** Etická zralost spočívá z velké části v tom rozeznat, *o které z těchto rovin se rozhodujeme*, a vědomě zvolit, čemu dát přednost.

Na to navazuje balíček o jednání v souladu s tím, co považujeme za správné (se svým **svědomím)**. Již jsme posoudili, jaký způsob jednání je správný, nyní však musíme v souladu s tím i jednat. Tedy jinými slovy “neuhnout” pod tíhou okolností. Někdy nám v tom však může bránit rozpor s tím, co je **legální**, který musíme vyřešit, o čemž je čtvrtý balíček.

Na to navazuje i pátý balíček o reflexi našeho jednání, přijímání odpovědnosti za své jednání a napravování našich omylů a morálních přešlapů.

---

[1] Vycházíme z rozlišení, které je typické pro kontinentální (zejména česky a německy psanou) etiku a které v různých variantách formulují např. Arno Anzenbacher (ANZENBACHER, Arno: *Úvod do etiky*. Praha: Academia, 1994, s. 17–18.), Jan Sokol (Etika a život: *Pokus o praktickou filosofii*. Praha: Vyšehrad, 2010. Kap. 2.4 "Mrav, morálka a etika", s. 66–74.) či Niklas Luhmann (LUHMANN, Niklas. In: Ethik als Reflexionstheorie der Moral, 1989). V anglosaské tradici jsou pojmy 'morality' a 'ethics' často užívány zaměnitelně."

	Postoje	Znalosti	Sebeznalosti	Dovednosti	
6.1.1.1 Držím se základů morálky	Dávám přednost pravdě před lží. Snažím se nezabíjet živé bytosti.(1) Záměrně nikomu neubližuji. .Nechci si brát, co mi nepatří. Záleží mi na tom jednat poctivě. Je pro mě důležité držet sliby a dohody.	Rozumím pojmům pravda, lež, vlastnictví, krádež. Znám některé druhy nepoctivosti.(2) Znám některé univerzální soubory morálních zásad.(3)	Znám své vlastní morální zásady nebo kodexy, jimiž se řídím.	Umím sdělovat pravdu, i pokud to je obtížné. Dokážu se držet morálního minima i v náročných situacích.	(1) Záměrem je rozvoj základní úcty k životu a vědomé odmítnutí bezdůvodné krutosti či svévolného ničení živých tvorů (např. pro zábavu). Nejde o dogmatické určování konkrétních životních, stravovacích či světonázorových směrů. (2) Porušení slibu, klam, podvádění (cheating), manipulace, plagiát, zneužití asymetrie informací (3) Desatero, Buddhových pět etických doporučení, Židovská etická pravidla, Základní pravidla práva šaría. Ale i třeba: Skautské zákony, Kodex japonských samorajů, Trestní zákoník
0.	Mluvím pravdu, i když se bojím přiznat, že jsem něco provedl/a. Vím, které hračky jsou moje a které cizí, a neberu si je domů bez dovolení. Když mě někdo naštve, neubližuji mu ani neničím broučky v přírodě. Když něco moc chci, nesnažím se podvádět, ale raději poprosím nebo počkám, až na mě přijde řada.				
1.	Vím, proč je důležité jednat poctivě, a nekradu ani nepodvádím při hře. Dokážu se přiznat k chybě a říct pravdu, i když vím, že z toho budu mít nepříjemnosti. Každodenní spory zvládám řešit bez fyzického nebo slovního ubližování druhým.				
2.	Rozpoznám nepoctivost, jako je klam, podvod nebo porušení slibu, a záleží mi na tom, abych se jim vyhýbal/a. Neskrývám pravdu před učiteli ani kamarády, i když mi hrozí dočasná nevýhoda. Konflikty v kolektivu řeším vědomě bez ubližování lidem či přírodě.				
3.	Rozumím smyslu univerzálních morálních zásad (např. Desatero). Odmítám manipulaci a plagiátorství při školní práci a ujasňuji si svá vlastní pravidla, kterými se chci v životě řídit. Dokážu říct pravdu a jednat poctivě i pod silným tlakem vrstevníků.				
4.	Mám zformulovaný vlastní morální kodex, kterým se samostatně a aktivně řídím. Chápu základy trestního zákoníku a různé etické systémy, přičemž důsledně odmítám plagiátorství a zneužívání asymetrie informací. Svých úspěchů dosahuji výhradně poctivou cestou, i kdyby byl podvod snazší.				
5.	Žiji v plném souladu se svými pevnými morálními zásadami a profesní etikou. Striktně odmítám a aktivně potírám všechny formy manipulace, podvodů a zneužívání moci či informací ve společnosti. Pravdu a poctivost důsledně obhajuji i za cenu vysokého osobního, finančního či kariérního rizika.				

	Postoje	Znalosti	Sebeznalosti	Dovednosti	
6.1.1.2 Rozhoduji se o tom, co je správné	Přijímám, že etické rozhodování může být složité a zatížené nejistotou. Snažím se v etickém rozhodování zohlednit více relevantních hledisek.	Vím, jaká hlediska je vhodné vzít do úvahy při rozhodování se o tom, co je správné.(4) Orientuji se v hlavních etických teoriích.(5) Znám klasické heuristiky pro rozhodnutí v etických otázkách.(6).	Znám své hodnoty , a vím, jakou jim přikládám důležitost.(6a)	Umím posoudit, jaká hlediska je při rozhodování o tom, co je správné, třeba vzít v potaz. Umím zvážit různá hlediska a rozhodnout se o tom, co je správné.	(4) Vlastní morální zásady, vlastní hodnoty, různé pespektivy, dopady mých činů, spravedlnost (5) Dentologie (Kant), Utilitarismus, Etika ctnosti (Aristoteles), Diskurzivní etika (Habermas, Apel), Existencialismus (Sartre, Kierkegaard), Etika socální smlovuy (Rawls, Hobbes) (6) Univerzalizace („mohl bych chtít, aby se tak chovali všichni?"), Test Publicity („obhájil bych to veřejně?"), Test časového odstupu („budu si za 10 let stát za tímto?", Test obrácených rolí ("jak bych se na to díval z druhé strany?"), Rawlsův závoj nevědomosti. (6a) Zde překryv a velká souvislost s SC3

0.	Když se rozhoduji, co mám udělat, přemýšlím, jestli to druhému neubližíí nebo ho to nerozpláče. Chápu, že někdy není snadné hned vědět, co je správné. Snažím se vybrat řešení, které je dobré pro mě i pro kamaráda.
1.	Při rozhodování myslím na to, jak mé činy ovlivní lidi kolem mě, a chci, aby to bylo pro všechny férové. Dokážu si představit, jak se v dané situaci cítí někdo jiný (kamarád, sourozenec). Když si nejsem jistý/á, co je správné, pomáhá mi opřít se o pravidla třídy nebo o radu dospělého.
2.	Začínám si uvědomovat, co je pro mě v životě důležité a jaké hodnoty (např. přátelství, férovost) chci sám/sama zastávat. V náročných situacích zvažuji více pohledů a pomáhám si otázkami: „Co kdyby se tak chovali všichni?“ nebo „Jak by bylo mně na jeho místě?“. Přijímám, že správná volba může být někdy nejednoznačná.
3.	Při etickém rozhodování se už vědomě řídím svým vlastním žebříčkem hodnot a morálními zásadami. Využívám test publicity (zda bych to obhájil/a veřejně) a test časového odstupu, abych dohlédl/a dlouhodobé dopady svých činů. Chápu, že etické situace jsou složité a plné nejistoty, přesto se snažím jednat spravedlivě i pod tlakem.
4.	Orientuji se v základních etických teoriích a uplatňuji je při řešení komplexních společenských otázek. Umím posoudit protichůdná hlediska a aplikovat pokročilé nástroje, jako je Rawlsův závoj nevědomosti. Přijímám nejistotu složitých rozhodnutí a stojím si za volbou, která odpovídá mému morálnímu kodexu.
5.	Dokážu se odpovědně rozhodovat v nejsložitějších etických a profesních dilematech, přičemž kriticky propojuji různé etické přístupy. Systematicky vyhodnocuji a vyvažuji skryté perspektivy zúčastněných stran, spravedlnost i širší společenské dopady. V podmínkách vysoké morální nejistoty činím pevná rozhodnutí, která vycházejí z hlubokého vědomí vlastních hodnot.

	Postoje	Znalosti	Sebeznalosti	Dovednosti
6.1.1.3 Jednám v souladu se svým svědomím	Chci jednat v souladu s tím, co považuji za správné.	Znám hlavní vnitřní i vnější příčiny toho, proč lidé jednají v rozporu se svým svědomím.(7)		Umím jednat v souladu se svým svědomím i tehdy, kdy je to obtížné.

(7) Strach — z důsledků (sankce, ztráta postavení, fyzické újmy, ztráty vztahu). Pohodlnost a setrvačnost — udělat správnou věc by stálo úsilí, mlčet nestojí nic. Vlastní zájem a prospěch — bezprostřední výhoda převáží nad tím, co považuji za správné. Emoce v daném okamžiku — vztek, žárlivost, pýcha, panika, které přebijí morální soud.

0.	Poznám, když udělám něco špatného, protože z toho uvnitř nemám dobrý pocit. Chci se chovat správně a tenhle svůj vnitřní hlas poslechnout..
1.	Chci jednat správně, i když mě nikdo nekontroluje. Uvědomuji si, pokud občas poruším pravidla jen ze strachu z trestu nebo z čisté pohodlnosti, protože mlčet je snazší. Učím se tyto pocity překonávat a poslechnout své svědomí.
2.	Vím, že lidé často jednají proti svému svědomí kvůli strachu ze ztráty kamarádů nebo pro okamžitý vlastní prospěch. Záleží mi na tom, abych zůstal/a věrný/á tomu, co je správné. Snažím se aktivně podle toho zachovat, i když mě to stojí výhodu nebo pohodlí.
3.	Uvědomuji si, jak mohou mé morální rozhodování vteřinově přebít silné emoce (vztek, pýcha, panika). Chci jednat v souladu se svým svědomím i pod tlakem vrstevníků. Umím podle něj jednat i v situacích, kdy mě to stojí velké úsilí a hrozí mi ztráta postavení v kolektivu.
4.	Rozumím vnějším i vnitřním příčinám selhání svědomí, včetně strachu ze systémových sankcí nebo ztráty důležitých vztahů. Důsledně chci jednat v souladu se svým morálním kompasem. Dokážu se rozhodnout a jednat správně i v situacích s reálným osobním či studijním rizikem.
5.	Jednám v plném souladu se svým svědomím, i když čelím existenčnímu strachu, společenskému tlaku nebo silnému vlastnímu zájmu. U sebe i v profesním okolí rozpoznávám a aktivně potlačuji tendence k morální pohodlnosti a setrvačnosti. Soulad mého smýšlení a jednání a je pro mě důležitější než kariérní postavení či okamžitá bezprostřední výhoda.

	Postoje	Znalosti	Sebeznalosti	Dovednosti
6.1.1.4 Zvažuji, co je legální a legitimní	Zvažuji, jak jednat v situaci, kdy je má představa o tom, co je správné, odlišná od toho, co je po právu. Upřednostňuji hledání cest, jak jednat zároveň v souladu s právem i s tím, co považuji za správné.	Vím, co je právo a jak funguje. Rozumím rozdílu mezi právem, morálkou a spravedlností.	Vím, kdy se má představa o tom, co je správné či ne, dostává do střetu se zákony.	Umím se zorientovat v tom, co je a není po právu. Umím hledat cesty, jak jednat zároveň v souladu s právem a s tím, co považuji za správné.
0.	Vím, že máme ve školce a doma pravidla, která musíme dodržovat. Když se mi zdá, že nějaké pravidlo není úplně fér, přemýšlím nad tím.			
1.	Rozumím tomu, že pravidla nás chrání, a vím, co se ve škole smí a nesmí. Někdy se mi ale zdá, že je nějaký příkaz nespravedlivý a bije se s mým pocitem férovosti. V takové chvíli se snažím najít způsob, jak udělat dobrou a správnou věc, aniž bych školní pravidla schválně porušil/a.			
2.	Chápu, že společnost se řídí zákony, a umím se zorientovat v tom, co už je protiprávní. Uvědomuji si, že to, co je podle zákona, nemusí být vždy lidsky spravedlivé. Když se pravidla dostanou do střetu s mým cítěním, záměrně hledám cesty, jak se zachovat správně a zároveň nedostat sebe ani nikoho jiného do potíží s pravidly nebo zákonem.			
3.	Rozumím rozdílu mezi právem, morálkou a spravedlností a vím, jak funguje náš právní systém. Poznám situace, kdy se moje vnitřní představa o morálce dostává do střetu se zákony. V těchto momentech aktivně vyhledávám legální cesty, které mi však zároveň dovolí zachovat se v souladu s mým svědomím.			
4.	Dobře se orientuji v právním řádu a dokážu posoudit zákonnost různých situací. Intenzivně vážím etické dopady v případech, kdy je litera zákona v rozporu s vyšší spravedlností (legitimitou). Cíleně a tvořivě vyhledávám řešení, která respektují právo, ale zároveň neslevují z mých etických nároků.			
5.	Kriticky reflektuji vztah mezi právem, morálkou a celospolečenskou spravedlností. V profesním i občanském životě dokážu řešit složitá dilemata, kde legislativa selhává nebo je v přímém rozporu s lidskostí. Důsledně uplatňuji řešení, která sice respektují právní rámec, ale zároveň nekompromisně hájí lidskou důstojnost a morální integritu.			

	Postoje	Znalosti	Sebeznalosti	Dovednosti
6.1.1.5 Přijímám odpovědnost za své jednání	Jsem připraven/na přijmout odpovědnost za své jednání. Své morální přešlapy chci napravovat.	Znám hlavní způsoby, jimiž lidé zpětně ospravedlňují své jednání.(8) Znám způsoby nápravy etických přešlapů a rozumím jejich významu.(9)		Umím přijmout odpovědnost za své jednání včetně morálních selhání. Umím napravit svá selhání. Umím se opravdově omluvit.
0.	Když udělám něco špatně nebo někomu ublížím, nesvaluji vinu na druhé ani neříkám, že se nic nestalo. Chci svou chybu napravit, proto jdu za kamarádem, vrátím mu hračku nebo ho pohladím.			
1.	Přijímám odpovědnost za to, co udělám, a nesnažím se vymlouvat na okolí. Chci své přešlapy napravovat, protože vím, jak velký význam má opravdová omluva pro usmíření. Když někomu způsobím škodu, dokážu situaci vysvětlit a nabídnout pomoc s nápravou věci.			
2.	Vím, že lidé své chyby často bagatelizují slovy „vždyť se nic vážného nestalo“ nebo je racionalizují, aby vypadali lépe. Já se chci chovat poctivě, proto tyto výmluvy odmítám a k vlastnímu selhání se otevřeně přiznám. Umím se opravdově omluvit, vysvětlit své jednání			

(8) Racionalizace — zpětně si zdůvodním, proč to bylo vlastně v pořádku. Bagatelizace — „nic se nestalo, není to tak vážné". Morální disengagement — vypnu morálku v dané situaci (přesun odpovědnosti, rozptýlení odpovědnosti, dehumanizace oběti, srovnání s horším, eufemistické přejmenování.). Eufemizace — slovní přerámování, které čin zlehčuje („optimalizace daně" místo „vyhýbání se daním"). Sebeklam (Sartrova mauvaise foi) — vědomě si nepřiznám, že vím, co je správné.

(9) omluva, vysvětlení, náhrada

	bez vytáček a aktivně pracovat na odčinění škody.
3.	Rozpoznám, když se lidé snaží rozptýlit svou odpovědnost v partě nebo vinu přesunout na někoho jiného. Jsem připraven/a nést následky svého jednání sám za sebe a své morální přešlapy chci napravovat. K nápravě etických selhání účinně využívám kombinaci upřímné omluvy, otevřeného vysvětlení a adekvátní náhrady.
4.	Znám psychologické mechanismy jako eufemizace (zlehčující přejmenování činů) či sebeklam, kterými lidé maskují svá selhání, a cíleně je u sebe kontroluji. Jsem plně připraven/a přijmout odpovědnost za své jednání i v případech, kdy mi hrozí reálný postih či ztráta postavení. Dokážu se opravdově omluvit a bezodkladně zajistit morální i materiální nápravu svých chyb.
5.	Rozumím všem projevům morálního disengagementu a způsobům, jimiž lidé v osobním i profesním životě zpětně ospravedlňují svá selhání. Neuhýbám před odpovědností a nepropadám sebeklamu, i když jsou následky mého jednání společensky či kariérně velmi vážné. Pokud morálně chybuji, vždy iniciuji proces nápravy postavený na plném vysvětlení, hluboké omluvě a spravedlivé kompenzaci.

6.2 Jsem oporou svému okolí

Tato dílčí kompetence se zaměřuje na “prosociální jednání”. Tedy na situace, kdy buďto aktivně jednáme ve prospěch druhých (lidí, zvířat), anebo na jejich blaho alespoň myslíme, děláme-li něco jiného.

6.2.1 Pečuji o své blízké okolí

Tento stavební kámen je kompetencí k jednání v situacích, kdy se sice nesnažíme aktivně někomu pomáhat či se jej zastávat, ale máme ostatní lidi a jiné živé bytosti “na mysli”. Tedy se snažíme jednat tak, aby to bylo ostatním ku prospěchu, nebo alespoň tak, aby nepřišli k úhoně. To vše směřováno k prostředí, ve kterém se nejčastěji pohybujeme, ve kterém žijeme.(1)

	Postoje	**Znalosti**	**Sebeznalosti**	**Dovednosti**
6.2.1.1 Pečuji o své blízké okolí	Je pro mě důležité, pečovat o sdílené prostředí tak, aby v něm bylo dobře i jiným.	Rozumím problému černého pasažéra.	Vím, v jakých sdílených prostředích se pohybuji.	Umím pečovat o sdílené prostředí a zdroje. Umím si po sobě uklidit.

(1) Péči o okolí a prostředí v širším - celospolečenském - kontextu řeší balíček 6.3.2.1 níže.

	Nechci po sobě nechávat nepořádek.	Rozumím teorii rozbitých oken.	Vím, jaké sdílené zdroje využívám.	Umím udělat pro sdílené prostředí něco "navíc."
0.	Vím, které hračky a koutky ve třídě máme společné a hrajeme si v nich všichni. Chci, aby nám v naší třídě bylo hezky, proto si po sobě vždycky uklidím hračky na své místo. Když vidím nějaký nepořádek, klidně udělám něco navíc – zvednu spadlou kostku nebo srovnám knížky, i když jsem je tam nenechal/a.			
1.	Uvědomuji si, která prostředí a věci využívám společně s druhými, a chci, aby se v nich všichni cítili dobře. Bez pobízení si po sobě uklízím své pracovní místo a šetrně zacházím se společnými školními pomůckami. Dokážu pro naše sdílené prostředí udělat něco navíc, například zaliji květiny.			
2.	Vnímám, že když se někde nechá nepořádek nebo poničená věc, místo rychle přitahuje další spoušť. Záleží mi na tom, abychom měli pěkné okolí, proto pečuji o společné prostory a zdroje v našem městě či škole. Když je potřeba, udělám pro zvelebení naší komunity nebo parku něco nad rámec svých povinností.			
3.	Rozumím teorii rozbitých oken i problému černého pasažéra a vím, jak oba tyto jevy negativně ovlivňují naše okolí. Jasně si uvědomuji, jaká fyzická i digitální sdílená prostředí a zdroje každý den využívám. Chci, aby tato místa vzkvétala, proto nespoléhám na to, že práci odvedou druzí, a jsem aktivní.			
4.	Aktivně se stavím proti mentalitě černého pasažéra v týmové práci, na internetu i ve veřejném životě, protože si uvědomuji důležitost osobní odpovědnosti za společné statky. Cíleně vyhledávám příležitosti, jak udělat pro svou komunitu něco navíc, a investuji svůj čas do údržby a kultivace sdílených prostorů.			
5.	V profesním i občanském životě systematicky pečuji o sdílená prostředí a zdroje a vytvářím podmínky pro to, aby v nich bylo dobře všem uživatelům. Navrhuji a prosazuji pravidla, která chrání sdílený prostor před zneužitím a degradací. S naprostou samozřejmostí realizuji pro rozvoj komunity a zkvalitnění sdílených statků kroky navíc, které inspirují ostatní k odpovědnosti.			

6.2.2 Pomáhám a dělám radost svému okolí

Tento stavební kámen je kompetencí, přistupovat k jiným bytostem a priori tak, že se jim snažíme být prospěšní. Konání dobra totiž nevnímáme jen jako držení se etických pravidel, které nám v určité situaci radí, jak se rozhodnout, nýbrž i jako aktivní zájem o blaho svého okolí.

Kámen obsahuje dva balíčky - první je o pomoci jiným v situaci, kdy tuto pomoc z nějakého důvodu potřebují. Druhý je širší - je o přinášení radosti jiným lidem či živým bytostem, tedy o konání skutků, které jsou druhým ku prospěchu, aniž by nutně byly "pomocí" ve smyslu naplňování potřeb druhých lidí.. Jedná se tedy nejen o to, "nakrmit hladového", ale i např. o to, přinést občerstvení na společné setkání, protože to ostatním udělá radost.

	Postoje	**Znalosti**	**Sebeznalosti**	**Dovednosti**

6.2.2.1 Pomáhám jiným	Chci pomáhat jiným.	Znám hlavní druhy sociální opory.(3) Znám hlavní zdroje pomoci pro různé situace.(4) Znám překážky(4a) a rizika(4b) pomoci.	Vím, jaké mám pro pomáhání zdroje a kde leží mé limity.	Umím si všimnout, že je zapotřebí někomu pomoci.(4c) Dokážu zvolit a uskutečnit vhodný(4d) způsob pomoci.(4e)
0.	Všimnu si, když kamarád pláče nebo něco nezvládá, a zeptám se, jestli mu mám pomoct. Když je to na mě moc těžké, zavolám dospělého.			
1.	Vím, že pomoct se dá vyslechnutím, radou nebo prací, a znám základní pomoc v nouzi (průvodce, lékař, hasiči, policie). Než pomůžu, zeptám se, jestli o to druhý stojí.			
2.	Rozlišuji, zda druhý potřebuje povzbudit, poradit, nebo prakticky pomoct. Nečekám, že pomůže někdo jiný, a vím, kdy už na pomoc nestačím.			
3.	Znám druhy sociální opory, hlavní služby pro lidi v nouzi a efekt přihlížejícího. Pomáhám důstojně podle skutečné potřeby a umím posoudit, kdy je lepší zprostředkovat odbornou pomoc.			
4.	Znám rizika pomáhání a nechávám druhým jejich rozhodování. Vím, kde leží mé limity, a volím pomoc, která je pro mě udržitelná.			
5.	Pomáhám s respektem k autonomii druhých a hlídám si syndrom pomocníka i vyhoření. Vyznám se v síti odborných služeb a umím k nim lidi účinně nasměrovat.			

(3) Emocionální opora (poskytování důležitých emocí jako např. lásky, víry, empatie). Hodnotící opora (zprostředkování informací nebo rad, jež pomáhají vyrovnat se s osobními problémy). Instrumentální opora (praktické druhy pomoci nebo hmotná, materiální pomoc)

(4) Lékaři, hasiči, policie, sociální služby, úřad práce, neziskové organizace, krizové linky, pro děti škola, OSPOD.

(4a) Efekt přihlížejícího, difúze odpovědnosti.

(4b) Paternalismus, vytváření závislosti, syndrom pomocníka, saviorismus (stavění se do role zachránce druhých, často bez dostatečného porozumění jejich skutečným potřebám a bez respektu k jejich vlastní schopnosti rozhodovat o sobě), vyhoření z pomáhání.

(4c) Zahrnuje: Umím se zeptat, zda je možno pomoci, dokážu posoudit, zda je pomoc potřebná a chtěná.

(4d) Takový způsob pomoci, který odpovídá pootřebě druhého, zároveň je pro mě udržitelný, zachovává důstojnos druhého.

(4e) Zahrnuje: Dokážu posoudit, zda v dané situaci pomohu efektivněji sám/sama, nebo zprostředkováním odborné pomoci.

	Postoje	**Znalosti**	**Sebeznalosti**	**Dovednosti**
6.2.2.2 Dělám jiným radost	Chci dělat jiným lidem radost. Dělá mi radost dělat jiným lidem radost.	Vím, jak lze typicky potěšit druhé.(5)	Vím, co udělá radost mně. Vím, čím dokážu druhé potěšit já – co umím, co mám a co mohu nabídnout.	Umím dělat jiným radost.
0.	Mám radost, když někomu udělám radost, třeba půjčím hračku nebo nakreslím obrázek. Zkouším druhým nabídnout to, co těší mě.			
1.	Vím, že radost dělá laskavost, ocenění, dárek nebo společný čas. Začínám chápat, že druhé nemusí těšit totéž co mě.			
2.	Umím odhadnout, co potěší konkrétního člověka. K dělání radosti využívám to, co sám/sama umím a mám.			
3.	Dělám radost i lidem, které tolik neznám, a nic za to nečekám. Umím přinést něco „navíc" pro celou skupinu.			
4.	Umím druhé potěšit citlivě, tak aby se necítili zavázáni. Cíleně vytvářím příležitosti ke společné radosti v kolektivu.			
5.	Dělání radosti je pro mě zdrojem smysluplnosti a v osobním i profesním prostředí pěstuji kulturu ocenění a laskavosti. Inspiruji k ní i ostatní.			

(5) Např. drobná laskavost, ocenění a pochvala, pozornost či dárek, společně strávený čas, překvapení, přinesení něčeho „navíc" pro skupinu.

6.2.3 Zastanu se druhého

Tento stavební kámen je o bránění bezprostřednímu, v našem okolí se odehrávajícímu zlu, které se nás přímo netýká - tedy o situacích, kdy nebráníme vlastní, ale cizí hranice.

	Postoje	Znalosti	Sebeznalosti	Dovednosti
6.2.3.1 Zastanu se druhého	Považuji za důležité, zastat se jiného, děje-li se mu křivda nebo je-li mu ubližováno. Jsem ochoten/ochotna podstoupit riziko, abych se zastal/a druhého.	Znám různé druhy ubližování a šikany a varovné signály toho, že se to děje.(6) Vím, které skupiny lidí jsou více ohroženy zlým chováním.(7) Rozumím psychickým mechanismům, které brání zastat se jiného.(8) Znám instituce pro pomoc v situacích bezpráví, nespravedlnosti či ubližování.(9)	Orientuji se v tom, zda někomu z mého okolí není ubližováno nebo nečelí křivdě. Znám své možnosti a limity v situacích, kdy je třeba se postavit za jiné.	Umím rozpoznat nevhodné chování, ubližování či šikanu. Umím se zastat jiného, kterému je ubližováno.(10) Umím jinému přivolat pomoc. Umím upozornit na nespravedlnost a pomoci ji jinému řešit.

(6) fyzická x verbální x kyberšikana, pasivní x aktivní, přímá x nepřímá

(7) etnicky či kulturně odlišní lidé, lidé s postižením, lidé jiné sexuální orientace…

(8) efekt přihlížejícího, rozptýlení odpovědnosti, konformita, strach z vyčlenění

(9) Rychlá pomoc: policie. Dlouhodobá pomoc: policie, soudy, neziskové organizace, advokáti, bezplatné právní poradny.

(10) Zahruje i: Umím zvolit způsob zastání se jiného, který je účinný a pro mě bezpečný.

0.	Poznám, když někdo někoho bije, bere mu věci nebo se mu ošklivě posmívá, a vím, že je to špatně. Chci se kamaráda zastat, proto nahlas řeknu „nech toho" nebo zavolám dospělého.
1.	Rozpoznám zlé chování a přímé ubližování mezi dětmi a záleží mi na tom, abych nespravedlnost nenechal/a jen tak. Vím, kdo v mé třídě často čelí posměchu, a chci se ho zastat, i když se u toho trochu bojím. Umím slovně zasáhnout, vzít spolužáka pryč z nepříjemné situace nebo přivolat pomoc učitele.
2.	Rozlišuji fyzické, verbální i skryté ubližování, jako je kyberšikana nebo záměrné přehlížení v partě. Uvědomuji si, že se lidé často nezastanou oběti ze strachu, že je kolektiv vyčlení, ale já jsem ochoten/ochotna toto riziko podstoupit. Umím nevhodné chování bezpečně pojmenovat, podpořit zasaženého spolužáka a situaci správně nahlásit dospělým.
3.	Rozumím psychologickým mechanismům, jako je efekt přihlížejícího nebo konformita, a nenechám se jimi ochromit, když se v mém okolí děje křivda. Všímám si, zda šikaně či posměchu nečelí lidé, kteří jsou zranitelnější. Znám své limity, a proto volím způsob zastání, který je účinný, pro mě přiměřeně bezpečný a v případě potřeby zapojí dospělé či odbornou pomoc.
4.	Považuji za zásadní zastat se každého, komu se děje křivda, a pro obranu spravedlnosti jsem připraven/a podstoupit i osobní či sociální riziko. Bezpečně odhalím i formy nepřímé šikany a diskriminace vůči znevýhodněným skupinám. Dobře se orientuji v možnostech dlouhodobé pomoci, jako jsou bezplatné právní poradny nebo neziskové organizace, a umím nespravedlnost aktivně pomoci řešit.
5.	V osobním, občanském i profesním životě jednoznačně stojím na straně obětí bezpráví a aktivně čelím strukturálnímu ubližování či diskriminaci ve společnosti. Dokážu účinně deeskalovat konflikty a uplatňovat strategie zastání se druhých i pod silným tlakem autorit nebo celého okolí. Koordinuji a využívám institucionální nástroje, policii, soudy a specializované organizace k prosazení spravedlnosti a systémové ochraně zranitelných.

6.3 Usiluji o dobrý svět

Konat dobro a stavět se zlu nestačí jen v našem bezprostředním okolí. Dobří lidé by měli usilovat o to, aby přispívali k dobru společnosti a celého světa, a stavěli se zlu, které se v něm odehrává.

Kompetence definované zde spočívají ve vyhledávání toho, kde svět potřebuje naši pomoc, a v kompetenci vyhodnotit, jaký může být můj individuální příspěvek k řešení světových problémů. Na to navazuje 7. ScioCíl, který je o kompetenci, samostatně zrealizovat (ať již jakoukoli) změnu či projekt, což zahrnuje i spolupráci na změně s dalšími lidmi.

Zde tedy jednáme jako jedinci - uvažujeme o svém osobním příspěvku - v 7. ScioCíli jsme hybateli větší změny či pojektu

6.3.1 Přispívám k dobru společnosti a stavím se zlu

První stavební kámen se zaměřuje obecně na vyhledávání toho, kde potřebuje svět naši pomoc, a vyhodnocení, jaký má být můj **individuální** příspěvek k tomu, aby byl svět lepším místem. Dále se v něm pokoušíme definovat kompetenci **stavět se společenskému zlu** (bez ohledu na to, čeho se týká nebo v jakých sférách působí).

Oproti předchozímu stavebnímu kameni, který se zabývá situacemi v našem bezprostředním okolí, se tento stavební kámen zaobírá situacemi odehrávajícími se na širší, zpravidla společenské úrovni.

	Postoje	Znalosti	Sebeznalosti	Dovednosti

6.3.1.1 Hledám, kde je třeba přispět	Chci, aby svět byl dobré místo k životu, a chci tomu napomoci	Vyznám se v hlavních společenských výzvách současnosti v ČR i ve světě. Mám ponětí o cílech udržitelného rozvoje OSN. Znám kritéria efektivního altruismu pro prioritizaci problémů.(1)		Umím vyhodnotit, kde je potřebné světu pomoci.
0.	Chci, aby moje školka, domov i hřiště byly hezkým místem pro všechny, a chci k tomu sám/sama přispívat. Všímám si, když je v mém okolí něco v nepořádku, například když někdo pláče nebo jsou na zemi odpadky. V takových chvílích se snažím udělat to, co situaci zlepší.			
1.	Záleží mi na tom, aby moje škola a město byly dobrým místem k životu. Dokážu rozpoznat problémy ve svém širším okolí, jako je ničení přírody v parku nebo osamělost některých lidí. Přemýšlím o tom, co by se dalo v mém okolí zlepšit, a hledám způsoby, jak tam aktivně pomoci.			
2.	Chci, aby byl svět celkově lepším místem, a zajímám se o základní společenské a ekologické problémy v České republice i ve světě. Dokážu vyhledat a posoudit informace o tom, co naši společnost aktuálně trápí. Vnímám, kde je pomoc potřebná, a vyhodnocuji, jak se do řešení těchto problémů mohu sám/sama zapojit.			
3.	Vyznám se v hlavních současných výzvách, které hýbou naší společností i planetou, a mám ponětí o cílech udržitelného rozvoje OSN (SDGs). Chci aktivně přispívat k tomu, aby byl svět dobré místo k životu, a přemýšlím v globálních souvislostech. Zkouším posoudit různé společenské problémy a vyhodnotit, které oblasti pomoci jsou zrovna nejvíce naléhavé.			
4.	Orientuji se v globálních i domácích společenských výzvách současnosti. Při zvažování, kde je nejpotřebnější světu pomoci, vědomě využívám základní kritéria efektivního altruismu – hodnotím důležitost, řešitelnost a zanedbanost daného problému. Chci svému úsilí a pomoci dát jasný směr, abych co nejúčinněji přispěl/a ke zlepšení světa.			
5.	Do hloubky rozumím globálním společenským výzvám a cílům udržitelného rozvoje OSN. Systematicky a kriticky vyhodnocuji, kde je moje angažovanost nejpotřebnější a kde bude mít největší pozitivní dopad na svět. Důsledně uplatňuji principy efektivního altruismu pro prioritizaci problémů, kterým chci dlouhodobě věnovat svůj čas, energii a profesní expertízu.			

(1) Důležitost, řešitelnost, zanedbanost https://www.efektivni-altruismus.cz/co-je-efektivni-altruismus

	Postoje	**Znalosti**	**Sebeznalosti**	**Dovednosti**
6.3.1.2 Pomáhám zlepšovat svět	Je pro mě důležité, aby moje pomoc společnosti byla efektivní a zvladatelná. Je pro mě důležité, aby má pomoc společnosti nepřinesla více škody než užitku	Znám hlavní formy osobního přispění k řešení společenských problémů.(2) Znám několik v dobročinných organizací a iniciativ v ČR i ve světě. Znám principy účinné pomoci.		Umím posoudit účinnost různých forem příspěvků k řešení společenských problémů. Umím odhadnout možné dopady různých forem příspěvků k řešení společenských problémů. Umím zvolit vhodnou formu příspěvku k řešení společenského problému a zrealizovat ji.

(2) dobrovolnictví (čas a práce), finanční dárcovství (jednorázové i pravidelné), materiální pomoc, šíření povědomí a advocacy, etická spotřeba, mentoring a sdílení dovedností, profesní volba

0.	Chci pomáhat druhým. Pomáhám tak, jak zrovna zvládnu – například daruji hračku, se kterou už si nehraji, nebo pomůžu s úklidem. Učím se poznat, kdy moje pomoc udělá druhému opravdovou radost a kdy je lepší nechat to na dospělých.
1.	Vím, že mohu pomáhat svým časem nebo darováním věcí. Snažím se odhadnout, kolik sil a času mohu pomoci věnovat, a společně s rodinou nebo třídou vyberu a zrealizuji vhodný dobrý skutek.
2.	Znám různé způsoby, jak pomáhat a vím o některých dobročinných organizacích v ČR. Přemýšlím o tom, aby moje pomoc byla zvládnutelná a skutečně prospěšná. Umím odhadnout dopady svého jednání a vybrat si aktivitu, pomoc, která pro mne bude zvládnutelná.
3.	Záleží mi na tom, aby moje pomoc společnosti byla efektivní a nepřinesla více škody než užitku. Vyznám se v různých formách přispění, včetně finančního dárcovství a šíření povědomí a znám přední dobročinné iniciativy u nás i ve světě. Vím, kolik svého času a peněz mohu darovat, a umím samostatně zvolit a uskutečnit smysluplnou pomoc.
4.	Rozumím principům účinné pomoci a vnímám, jak mohu ke zlepšení světa přispět např. prostřednictvím etické spotřeby nebo budoucí profesní volby. Dokážu kriticky posoudit a odhadnout možné dopady různých dobročinných aktivit, abych nezpůsobil/a nezamýšlené škody. Vím, jaké jsou mé aktuální kapacity, a na tomto základě volím efektivní a dlouhodobě udržitelnou formu pomoci.
5.	Důsledně dbám na to, aby moje občanské i profesní příspěvky k řešení společenských problémů byly vysoce efektivní, promyšlené a udržitelné. Dokážu komplexně analyzovat dopady různých intervencí a aktivně předcházím rizikům, která by mohla přinést více škody než užitku. Dlouhodobě alokuji své osobní zdroje – čas, finance nebo expertní schopnosti – a realizuji vybranou pomoc.

	Postoje	**Znalosti**	**Sebeznalosti**	**Dovednosti**
6.3.1.3 Stavím se společenskému zlu	Jsem připraven/a se stavět společenskému zlu. Uvědomuji si, že stavění se společenskému zlu může nést riziko, a zvažuji, jaké snesu.	Rozumím mechanismům, které vedou k pasivitě vůči společenskému zlu nebo k účasti na něm.(4) Vím, k čemu vede pasivita vůči společenskému zlu. Znám hlavní způsoby, jak se obecně lze společenskému zlu stavět.(5)	Znám své hranice vůči společenskému zlu – na čem se odmítám podílet a co odmítám byť jen tolerovat. Vím, jaké riziko jsem ochoten/na při stavění se společenskému zlu unést.	Umím společenské zlo rozpoznat a pojmenovat. Dokážu vyhodnotit, zda, kdy a jak se společenskému zlu postavit.(6) Dokážu sebrat odvahu a společenskému zlu se postavit i přes strach a nepohodlí.(7)
0.				
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

(4) Konformita, poslušnost autoritě, difuze odpovědnosti, morální vyvázání se (ospravedlňování, eufemismy, dehumanizace), postupná normalizace zla, strach z vyčlenění.

(5) Odmítnutí účasti (nepodílení se) - viz Milgramův experiment, veřejné pojmenování problému, konfrontace viníka, ohlášení či whistleblowing, stížnost nebo právní kroky, petice, protest, bojkot, podpora obětí.

(6) Zahrnuje posouzení závažnosti zla, mé odpovědnosti v situaci a účinnosti, přiměřenosti a rizik jednotlivých způsobů.

(7) Zahrnuje i nejzákladnější formu: odmítnout se na zlu podílet, i když je to nevýhodné.

6.3.2 Pečuji o sdílené hodnoty

Ve ScioŠkolách máme za to, že o některé sdílené hodnoty by měl do určité míry pečovat každý - a tedy i ovládat kompetence k tomu, to činit (rozumět jim a vyznat se v základních kamenech jejich ochrany). To neznamená, že jiné oblasti (např. jiné cíle obsažené v cílech udržitelného rozvoje OSN) nejsou důležité a péče o ně je méně hodnotná - pouze neaspirujeme na to, abychom to naučili každého.

Jedná se zejména o následující:

1. **Péče o přírodu** včetně ochrany planety před negativními dopady lidské činnosti.
2. **Ochrana liberálně demokratického zřízení**, tedy demokratického právního státu založeného na úctě k právům a svobodám jednotlivce.
3. **Kultivace společného prostředí (fyzického i digitálního) a posilování důvěry** napříč celou společností
4. **Pomoc slabším a znevýhodněným** členům společnosti.

	Postoje	Znalosti	Sebeznalosti	Dovednosti
6.3.2.1 Chráním přírodu a planetu	Je pro mě důležité, chovat se šetrně k přírodě a planetě. Zvažuji, kdy se aktivně zasazovat o ochranu životního prostředí.	Znám některá kritéria pro posuzování dopadu jednání člověka na přírodu a planetu. Vyznám se v hlavních současných ekologických problémech.	Vím, jaký dopad mají můj životní styl a spotřební rozhodnutí na přírodu a planetu a kde mám příležitosti ke zlepšení.	Umím se chovat v přírodě tak, abych ji nepoškozoval/a. Umím minimalizovat svůj negativní dopad na přírodu a planetu.
0.	Chci se chovat hezky k přírodě, protože vím, že zvířata a rostliny potřebují čisté a bezpečné prostředí. V lese a v parku se chovám ohleduplně, nic neničím a neházím odpadky na zem. Doma i ve školce se učím neplýtvat jídlem ani vodou.			
1.	Je pro mě důležité chránit přírodu, proto v ní nenechávám odpadky a neničím ji. Uvědomuji si, že věci, které si kupuji nebo vyhazuji, mají vliv na životní prostředí. Snažím se snižovat množství svého odpadu a šetřit vodou.			
2.	Vyznám se v základních ekologických problémech a vím, jak lidská činnost naši planetu poškozuje. Přemýšlím, jak můj každodenní životní styl (např. doprava nebo výběr svačiny) ovlivňuje přírodu, a vidím konkrétní příležitosti, kde se mohu zlepšit. Využívám jednoduchá kritéria, abych omezil/a svůj negativní dopad na životní prostředí.			
3.	Znám hlavní současné ekologické problémy a rozumím kritériím pro posuzování dopadu člověka na planetu. Chci se chovat šetrně, proto při svých spotřebních rozhodnutích vědomě vyhledávám cesty, jak svou ekologickou stopu minimalizovat. Zvažuji, kdy a jakým způsobem se mohu aktivně zapojit do ochrany přírody nebo ekologických iniciativ.			
4.	Do hloubky se orientuji v globálních ekologických problémech a kriticky posuzuji udržitelnost lidského konání na Zemi. Přesně vím, v čem můj životní styl planetu nejvíce zatěžuje, a cíleně měním svá nákupní a spotřební rozhodnutí k lepšímu. Aktivně se zasazuji o ochranu životního prostředí v situacích, kde to považuji za smysluplné a společensky přínosné.			
5.	Ochrana přírody a planety je pevnou součástí mého osobního i profesního hodnotového žebříčku. Na základě hlubokých znalostí ekologických výzev a kritérií dopadů důsledně a systémově minimalizuji svou stopu ve všech oblastech spotřeby a životního stylu.			

	Vyhledávám příležitosti k aktivnímu prosazování udržitelných řešení a zapojuji se do ochrany životního prostředí na lokální i globální úrovni.			
	Postoje	**Znalosti**	**Sebeznalosti**	**Dovednosti**
6.3.2.2 Chráním liberální demokracii	Demokratické právní zřízení založené na úctě k právům a svobodám jednotlivců je pro mne hodnotou, za kterou jsem ochoten/na se brát. Jsem-li ve většině, respektuji práva menšin. Jsem-li v menšině, zvažuji, kdy se podřídit rozhodnutí politické většiny, a kdy je situace tak vážná, že je třeba se vzepřít,	Rozumím charakteristice demokratického právního státu. Vím, co jsou lidská práva a kde jsou zakotvena. Orientuji se v politickém systému.		Umím se zorientovat v politické nabídce a moudře vybrat. Umím různými způsoby hájit liberální demokracii.(4b) Umím vyhodnotit, jsou-li demokracie či vláda práva ohroženy, a postavit se tomu.
0.	Vím, že ve školce rozhodujeme o některých věcech společně a hlas každého z nás platí stejně. Chci, aby všichni měli stejné právo si hrát a říct, co se jim líbí nebo nelíbí.			
1.	Rozumím tomu, že spravedlivá pravidla a volba zástupců (např. třídního mluvčího) nám pomáhají žít v klidu a bezpečí. Vím, že každý člověk má právo na svobodu a vlastní názor. Záleží mi na férovém jednání a ozvu se, pokud někdo někomu zakazuje mluvit nebo mu bezdůvodně ubírá jeho práva.			
2.	Vnímám, jak funguje domluva a zastupitelská pravidla ve školním parlamentu i v našem městě. Uvědomuji si, že základní lidská práva jsou nezbytná pro svobodný život všech lidí bez rozdílu. Dokážu rozpoznat, když se v mém okolí pravidla ohýbají na úkor svobody druhých, a chci se za férové prostředí postavit.			
3.	Rozumím hlavním znakům demokratického právního státu, orientuji se v základech našeho politického systému a vím, kde jsou lidská práva zakotvena. Považuji demokracii za hodnotu, kterou je třeba chránit před nespravedlností. Umím vyhodnotit zjevné situace, kdy jsou svoboda či vláda práva ohroženy, a vím, jak se proti tomu jako občan aktivně vyjádřit.			
4.	Demokratické zřízení a úcta k právům jednotlivce jsou pro mě zásadními hodnotami, za které jsem ochoten/ochotna se veřejně brát. Orientuji se v politické nabídce, dokážu analyzovat programy stran a moudře vybrat své zástupce ve volbách. Rozpoznám přímé i skryté ohrožení demokracie a využívám různé legální občanské nástroje k její aktivní obraně.			
5.	Do hloubky rozumím fungování demokratického právního státu a komplexním politickým či společenským hrozbám, kterým čelí. V profesním i občanském životě uplatňuji pokročilé způsoby obhajoby liberální demokracie a lidských práv. Dokážu včas odhalit a účinně čelit projevům populismu, extremismu či erozi vlády práva a aktivně podporuji odolnost demokratických institucí.			
	Postoje	**Znalosti**	**Sebeznalosti**	**Dovednosti**
6.3.2.3 Kultivuji fyzický i digitální prostor a posiluji společenskou důvěru	Záleží mi na tom, jak vypadá prostředí kolem nás - fyzické i digitální. Zvažuji, kdy se aktivně zapojovat do kultivace prostředí, v němž žijeme.	Rozumím tomu, co tvoří prostředí, v němž žijeme, a jak ovlivňuje kvalitu života jeho obyvatel a uživatelů.(5) Vím, co dnes typicky poškozuje kvalitu prostředí, v němž žijeme.(6)	Vím, kde vstupuji do veřejného prostoru, a jak jej svým chováním ovlivňuji. Znám své vlastní předsudky vůči lidem z jiných názorových či sociálních skupin.	Umím se chovat tak, abych prostředí kolem nás nepoškozoval/a. Umím přispět k péči o veřejný prostor a

(4b) Repertoár může být velmi široký: od příspěvků do veřejné diskuse, přes vlastní aktivní účast v politice, po účast na různých demonstracích, peticích, přes hájení vlastního mínění o věci i v situaci, kdy se to "nehodí", až po vedení právních sporů v případech, kdy jsou ohrožovány práva a svobody jednotlivce.

(5) např. vliv toxického online prostředí či zanedbaného veřejného prostoru

(6) vandalismus, znečišťování, šíření nenávisti či dezinformací online, hejtování, ničení sdílené infrastruktury, lhostejnost k úpadku okolí; polarizace (Dělení složitých celků na dva vzájemně nepřátelské tábory; v důsledku ztráta schopnosti mluvit s druhou stranou.)

	Chci aktivně přispívat k propojování lidí a odmítám společenský cynismus, apatii a apriorní předsudky.	Rozumím pojmům společenská polarizace, sociální bublina a sociální kapitál.		bezpečné online komunity. Dokážu různými způsoby přispívat k propojování lidí z různých skupin.
0.	Záleží mi na tom, aby v naší třídě i na hřišti bylo uklizeno a nikdo neničil společné věci. Když má kamarád úplně jiný nápad na hru než já, hned se nenaštvu, ale zkusím si poslechnout, jak to myslí.			
1.	Uvědomuji si, že to, jak se chovám ve škole nebo ve společných chatech, přímo ovlivňuje náladu ostatních. Chovám se tak, abych nepoškozoval/a věci kolem sebe ani neubližoval/a lidem v digitálním světě. Když má někdo jiný názor nebo žije jinak než já, hned ho neodsuzuji a učím se mu naslouchat.			
2.	Chápu, že zanedbané okolí nebo toxické prostředí na internetu kazí kvalitu života nám všem, a chci tomu aktivně předcházet. Uvědomuji si, že se přirozeně bavím spíše s lidmi, kteří jsou mi podobní, a hlídám si své vlastní předsudky vůči těm ostatním. Dokážu naslouchat spolužákům s odlišnými názory bez okamžitého odsuzování a vedu rozhovor tak, abychom hledali shodu, nebo si alespoň lépe porozuměli. Aktivně přispívám k bezpečné atmosféře v komunitě a odmítám se jen lhostejně dívat, když někdo prostor kolem nás ničí.			
3.	Rozumím tomu, jak sociální bubliny a polarizace rozdělují naši společnost a jak toxické online prostředí ničí vzájemnou důvěru. Znám své vlastní předsudky vůči jiným názorovým či sociálním skupinám a cíleně s nimi pracuji, abych nikoho apriorně neodsuzoval/a. Dokážu vést dialog způsobem, který lidi spojuje. Vím, jak svým chováním ovlivňuji veřejný prostor, a vědomě zvažuji, kdy se zapojit do jeho kultivace.			
4.	Plně chápu, jak zanedbaný veřejný prostor a polarizované digitální platformy oslabují celospolečenskou důvěru. Vím, kde všude svými postoji vstupuji do veřejného života, a vědomě vedu dialog tak, abych propojoval/a lidi napříč sociálními bublinami. Respektuji odlišné názory, nepodléhám apriorním soudům a dokážu naslouchat druhým s cílem pochopit jejich perspektivu. Svým jednáním se aktivně zapojuji do kultivace fyzického i online prostředí a svým konstruktivním přístupem přímo potírám lhostejnost a apatii ve svém okolí.			
5.	V profesním i občanském životě systematicky přispívám k budování sociálního kapitálu a obnově společenské důvěry. Na základě znalostí mechanismů společenské polarizace cíleně kultivuji digitální komunity a veřejné prostory. Dokážu vést inkluzivní dialog i s lidmi z radikálně odlišných názorových skupin, reflektuji vlastní předsudky a propojuji lidi tam, kde jiní propadají cynismu. Moje soustavná péče o sdílené prostředí a veřejný prostor slouží jako inspirativní vzor aktivního odporu vůči apatii ve společnosti.			

	Postoje	**Znalosti**	**Sebeznalosti**	**Dovednosti**
6.3.2.4 Hájím slabé a znevýhodněné	Je pro mě důležité, pomáhat slabším a znevýhodněným, i pokud nejsou v mém bezprostředním okolí.	Vyznám se v sociálních a strukturálních problémech současnosti a hlavních možnostech jejich řešení.	Vím, jaká mám privilegia oproti jiným členům společnosti.	Umím systémově přispět k pomoci sociálně slabým a znevýhodněným.
0.	Chci pomáhat lidem a dětem, kteří jsou chudí, nemocní nebo oslabení, i když nežijí v mém bezprostředním okolí. Rád/a se rozdělím o to, co mám, a s pomocí rodičů pošlu hračky nebo oblečení tam, kde udělají velkou radost a pomohou.			
1.	Uvědomuji si, že spousta věcí v mém životě – jako je zdraví, zázemí rodiny nebo možnost chodit do školy – není pro každého na světě samozřejmostí. Záleží mi na pomoci lidem,			

	kteří čelí těžkým podmínkám nebo handicapům, i když je osobně neznám. Společně se třídou nebo rodinou se zapojuji do organizovaných sbírek a projektů, které těmto znevýhodněným lidem pomáhají.
2.	Vnímám svá vlastní privilegia a výhody, které mám oproti ostatním. Vyznám se v základních problémech, které trápí znevýhodněné skupiny v naší zemi, jako je sociální slabost nebo tělesné postižení. Považuji za důležité se těchto lidí zastávat a umím si vybrat spolehlivé charitativní organizace, skrze které jim mohu cíleně pomoci.
3.	Vím, jaká sociální a ekonomická privilegia v životě mám a jak mě oproti znevýhodněným lidem staví do výhodnější startovní pozice. Orientuji se v hlavních sociálních problémech současnosti a znám základní možnosti jejich řešení. Chci aktivně podávat ruku slabším, proto příležitostně finančně či materiálně podpořím systémové projekty, které tyto potíže neřeší jen jednorázově, ale odstraňují jejich příčiny.
4.	Kriticky reflektuji svá společenská a kulturní privilegia a uvědomuji si, jak ovlivňují mé životní šance v porovnání se znevýhodněnými lidmi. Vyznám se v problémech naší společnosti a vnímám zásadní limity běžné charity oproti skutečným systémovým řešením. Je pro mě důležité hájit práva slabších, a proto umím k jejich podpoře systémově přispět prostřednictvím advocacy, finanční pomoci nebo cíleným dobrovolnictvím.
5.	Plně si uvědomuji svá společenská privilegia a úroveň vzdělání, které chápu jako odpovědnost a nástroj k pomoci těm, kdo takové podmínky neměli. Do hloubky rozumím strukturálním, ekonomickým a legislativním příčinám chudoby, diskriminace a sociálního vyloučení v moderním světě. Zasazuji se o obranu znevýhodněných skupin na celospolečenské úrovni a umím navrhovat či realizovat udržitelné institucionální formy pomoci, které odstraňují bariéry a narovnávají příležitosti.